

PETRU CERCEL

DOCUMENTE DESCOPERITE

IN

ARHIVELE VENETIEI

8 - OCT. 1919

C. ESARCU.

BUCURESCI,

TIPOGRAFIA „DACIA” P.-CONDURATU & D. AUG. LAURIANT,

STRADA DOMNEI N° 3.

MDCCCLXXIV.

Domniei-selle

D-LUI B. BOERESCU

APARATOR AL AUTONOMIEI NAȚIONALE

ACESTE DOCUMENTE

Dedică

C. ESARCU.

PETRU CERCEL

DOCUMENTE INEDITE DESCOPERITE IN ARHIVELE VENETIEI

Nu este călător, fie cât de superficial, care, mergând în Venetia, se nu viziteze marea și frumoasa biserică *Santa Maria Gloriosa dei Frari* unde numele și operele lui Tiziano, Canova, Giovanni Bellini, Sansovino, Bartholomeo Vivarini etc. deșteptă în spirit admirațiunea și face să pătrundă în inimă înaltele și nobilele satisfacțiuni ce tot de-una procură producțiunile artei.

Suntă pușini însă cari se facă doi pași mai mult, spre stînga, și se între, prin mica și modesta pörtă d'asupra căreia se află scrise cuvintele : *R. Archivio Veneto*, în vasta curte a vechiei monastirii *dei Frari* și de acolo, trecënd pe sub largi arcade, se înaintéze într'o a doua curte maestósă, bizară, vastă și pitorescă în care dau galeriile corpului principal ale anticei monastirii. Și mai pușini încă se hotărăscă de aci a se sui pe largile trepte ale unei scări obscure, scară care conduce la unul din sanctuarile cele mai grave și mai impo-

sante cari există, nu numai în Veneția și Italia, dar încă în toată lumea.

Acest sanctuar conține imposantele archive ale anticei Republice Venețiane.

În acest sanctuar, ce visitasem altă dată ca amator, mă conduse, în anul acesta, direcțiunea ce, în timpul șederii mele în Veneția, am dat spiritului meu spre studiul politicei și diplomației venețiane. Aci, într'adevăr, poate cine-va pătrunde în spiritul care anima acele complicate, savante și teribile instituțiuni ale teribilei Republice. În arhivele diverselor corpori politice ale Statului venețian, în arhivele *Consiliului Maggiore*, în cancelaria secretă a *Senatului*, a *Eccellentissimului Collegiū*, a teribilului *Tribunal de deçe*, a *Tribunabului* și mai teribil *de trei*, poate cine-va, făcând ca să dic așa, studii asupra naturei, să intre în inima instituțiunilor anticei Republice și se vadă câtă artă, câtă sciință, câtă pătrundere, câtă tenacitate, cât despotism și câtă libertate, câte virtuți și câte crime au fost combinate împreună ca să formeze sistema politică a acestui Stat extraordinar care a trăit 14 secole!

Dar nu despre politica și instituțiunile Republicei Venețiane, asupra cărora, dupe noi, ultimul cuvânt nu s'a ȝis încă, îmi propun a vorbi.

Îmi propuncu toate acestea astă dată a face cunoscute importantele documente inedite ce acest studiu m'a condus. cu o rară fericire, a descoperi în arhivele de

Stat venețiane, documente de o imensă valoare privitoare la istoria politică și diplomatică a țerelor române.

Voiu începe cu publicarea unor serii de piese toate relative la un Principe al nostru român, Petru Cercel, fiul lui Pătrașcu Vodă și fratele lui Mihaiu Vitėzu, care, cum se va vedea din aceste documente, a fost în relațiuni cu Regele Franciei Henric III și Regina mună Caterina de Medicis; care a fost priimit în Veneția cu un ceremonial și onoruri estraordinare; care s'a aședat lângă Dogele Veneției în mijlocul Serenissimei Signorii și a pronunțat un discurs, în limba italiană, înaintea Eccellentissimului Colegiu; căruia s'a pus dupe acėsta de către Senat la dispozițiune o galeră a Republicei ca să 'l conducă pînă la Ragusi și care, în în urmă, dupe ce se întorce în statele sele, trimite un ambasador estraordinar cu scrisori de creanță adrese direct Guvernului venețian.

Public aceste documente chiar în ordinul în care le am descoperit unele dupe altele, dând câte-va noțiuni despre partea arhivelor și registrelor unde ele se află precum și despre unele fapte și idei ce aceste registre sunt de natură a deștepta în spiritul investigatorului. (1)

La finele publicării acestor documente mă voiu încerca să resum întrėga viața a lui Petru Cercel, indicând

(1) P'ntre operele care mi'au ajutat ca să mă orientez în labirintul arhivelor venețiane și cărora datoresc multe din informațiunile ce am cástigat asupra lor este mai cu sėmă importanta lucrare a D-lui Armand Baschet intitulată: *Histoire de la Chancellerie secrète. Archives de Venise*. O recomandăm acelor ce voru voi a face investigațiuni în arhivele Veneției.

tote operele și documentele deja publicate asupra acestui principe și despre care am și voiū mai putea avea cunoscința.

Voind a'mi da socotela, din piesele originale, de principalele usuri diplomatice adoptate de Republica Venetiană, am cătat naturalmente în archive registrele unde puteam găsi aceste informațiuni. Intre aceste registre se află cinci magnifice volume întitulate : *Ceremoniali della Serenissima Republica di Venezia*.

Ori ce Român pōte înțelege cât de mare a fost veseliea mea când, în registrul *Del Ceremoniale dal 1464 al 1599*, citiū titlul : *Ceremonie fatte nella venuta in questa città per passazo del Principe della Gran Vallachia MDLXXXI adi XII marzo*. „Ceremonii făcute la venirea în acest oraș a Principelui Marel Valachii 1581 ați 12 Martie.“

Acastă piesă mă puse pe urma tutulor documentelor ce public aci căci ea, cum se va vedea, indică aceste documente; iar experiența și amabilitatea savantului vice-direktor al Archivelor D. B. Cecchetti, căruia nu pot esprima îndestul grațitudinea mea, mă ajută fōrte mult se găsesc menționatele documente în nenumeratele săli ale vastelor archive (1) cari consti-

(1) Archivele Venetiei suntu aședate în doē sute șese-șeci și patru de săli coprinșend doē sute trei mii doē sute patru-spre-șeci cartōne saū registre. In privința documentelor pe pergament s'a numērat cinci-șeci și doē de mii opt sute șapte-șeci și opt. (*Titoli e note cronologiche degli archive dell'ex-Republica veneta e dei governi successivi (Cecchetti e Gregolin.)*)

tuescū o lume de manuscrise, în mijlocul cărora aflându-mă, putui țice, în primele țile, ca atăț alții:

Mi ritrovai per una selva oscura.

Iată resumatul sus-menționatei piese pe care, imediat dupe resumat, o public în *extenso* și în original ast-fel precum se află în archiva venețiană în registru *Del Ceremoniale dal 1464 al 1599 Carta 84*. Acest mod de publicare îl voi adopta pentru tôte celelalte dosumente.

Ceremonii făcute la venirea în acest oraș a Principelui marel Valachii 12 Martie 1851.

Sub rubrica : *ceremonii făcute cu ocașiunea venirei Principelui marel Valachii, 1851, 12 Martie*, citim că Prințul român (care este Petru Cercel) sosit în Veneția la 2 Martie, u introdus în Eccelentisimul Colegiu la 7 ale aceleași luni, însoțit de ambasadorul Franciei și de un secretar a nume Bertier, trimis de Regele Franciei Enric III și Regina mună Caterina de Medicis ca să'l asiste și să esplice mai bine Serenisimei Signorii scopul ce urmăresce Principele român, care este de a fi ajutat de Veneția ca se fie pus pe tronul României.

Piesa amintesce de scrisorile lui Enric III și Caterinei de Medicis trimese Republicei în favorul Principelui, de intervențiunea nunțiuului Papal și de brevul lui Grigoriu XIII, de espoșițiunea pe lung a celor țice în acastă afacere precum

și de deliberațiunea Senatului în urma căreia se pune la dispozițiunea Principelui o galeră ca să fie condus la Ragusi precum și o mie de talere.

În tot timpul ceremoniei, Principele român stă la stânga Dogelui și, atât la intrarea cât și la ieseala lui, Dogele se scolă în picioare și 'l salută fără însă a'și scote din cap cornul seū ducal.

Ceremonie fatte nella Veneta in questa città per passazo del Principe della gran Valachia MDLXXXI adi
XII marzo.

Venne in questa città a doi del mese presente et alli VII fu introdotto nell'Eccemo Collegio il Principe della gran Valachia accompagnato dal Magnifico Ambasciator del Re Christianissimo qui residente et dal secretario Bertier, mandato dalla Maestà sua perchè, assistendo a lui, riceva maggior favore alli suoi negotij alla Porta del gran Signore, dove egli se ne va per esser rimesso in stado, come il tutto distintamente si puo legger nell'esposizione del suo negotio fatta nell'Eccellentissimo Collegio il giorno sopradetto et dalle lettere presentate da lui del predetto Re Christianissimo et della Serenissima Regina sua madre scritte a sua Serenità in sua raccomandatione. Tenne il loco nell'Eccemo Collegio l'amb^r predetto a man destra di sua Serenità et alla sinistra il Principe predetto, et il secretario stette in piedi alli scalini del Tribunale, secondo il solito, et sua Serenità, cosi nel riceverlo come quando egli si

licentiò, si levò in piedi secondo il solito senza levarsi il corno. In gratificationi delle predette Maestà et di sua Santità ancora, che oltre l'offitio fatto fare dal suo Nuntio in questo proposito, fece anco presentar un breve, fu esso Principe, per liberation dell'Eccmo Senato del giorno di hieri, accommodato di una galera fino a Ragusi et presentato di mille taleri.

(Da carte 84 1° del *Cerimoniale* dal 1464 al 1599).

Iată și scrisorile regelui și reginei Franciei despre care se vorbește în această espunere.

Insciințăm pe investigatorii, care ar avea curiositatea să vadă originalele acestor scrisori, că ele nu se află în acele părți ale arhivei Eccelentisimului Colegiu unde naturalmente ar fi dispus să le caute și care sunt clasate sub denumirea: *Lettere Dominorum* sau *Lettere-Principi*. Intr'adevăr aci se află scrisorile suveranilor său principilor adresate către Serenisima Republică și aci am căutat și eu, la început, scrisorile regelui și reginei Franciei relative la Principele nostru. Am resfoit în zadar cele șese cartone ⁽¹⁾ care conține scrisorile Regilor Franciei; am fost însă recompensat de răbdarea mea investigațiune fiind că această investigațiune m'a împins să dau peste un carton unde se afla

(1) Colecțiunea generală a acestor *Lettere-Principi* nu coprinde mai puțin de cât 85 cartone-buste — pe care se află scrise numele țerei de unde scrisorile provin și a calității colective a personajelor de unde ele emană.

scris împreună cu numele țărilor Transilvania, Boemia, Ungaria, Moscovia, Japonul, Suedia și numele *Valachia et Moldavia*. În acest carton am găsit diverse scrisori ale Principilor nostri pe care, cu timpul, le voi publica ca să le aduc la cunoștința Românilor.

Scrisorile dar regelui și reginei Franței relative la Principele nostru nu se află în colecțiunea generale clasată sub denumirea *Lettere Dominorum*.

Investigatorul curios va găsi aceste scrisori în seria și-a *Lettere del Collegio. Lettere Re di-Francia No. 27*, unde le va putea citi în original.

Fie și aci în trecut că Dogelele nu deschidea nici o scrisoare chiar dacă vre una iar fi fost adresată lui direct, cum am găsit o scrisoare de o natură oarecum intimă a lui Ștefan cel mare către Dogele Vendramin, scrisoare prin care Principele nostru cerea *Carissimului său amic*, un medic fiind că i murise medicul ce avusese pînă atunci. Această scrisoare, cum vom vedea când o voi publica-o, s'a citit în sinul Eccellentisimului Collegiu și acesta este care trimete lui Ștefan medicul cerut.

Dar iată scrisorile regelui și reginei Franței privitoare la Petru Cercele.

Scrisoarea Regelui Franței Henric III și a Reginei mame Catorina de Medicis.

Regele și Regina recomandă călduros Serenissimei Republice pe Principele Român, scumpul lor văr și bun amic

très cher cousin et bon amy, ca să'l ajute pentru a fi restabilit în Statul său.

Secretarul Bertier îl însoțește ca să le comunice la întorcere succesul afacerii. Vorbesc de promisiunea făcută de Sultan, insistă asupra operei sante de a asista pe principii măhniți și despuiți de Statul lor, arată că Republica Veneției, făcând acésta, va face un fapt demn de dinsa, foarte plăcut lui Dumnezeu, Creștinătății și nouă, adaugă Regele și Regina, în particular. Roga pe Eccelentisimul Colegiu a da ascultare Ambasadorului frances acreditat pe lângă Republică precum și secretarului Berthier în ale căria cuvinte Serenissima Signorie se pôte crede întocmai ca în cuvintele Regelui și Reginei. Termină cu formula obicinuită.

(L'originale în Filza-Collegio-Lettere Re di Francia —No. 27).

Ex tergo—Nos tres-chers et grands amys, alliés et confédérés les Duc et Seigneurie de Venise.

Tres chers et grands amys alliés et confederés.

La prince de la grande Valaquie Pierre Demetrio, notre tres-cher cousin et bon amy, partant de notre Cour pour se transporter a la porte du Grand Seigneur, sous notre protection et sauvegarde, avec sauf-conduit que Sa Haultesse luy a octroié à notre prière et recommandation pour aller à son heureuse Porte et affin d'estre par Sa Haultesse restitué et restably en son estat de Valaquie, Nous avons donné charge au secretaire Berthier del'accompagner en son voiage pour nous faire en après relation particuliere de succès de son affaire.

Du quel nous sera toujours a aultant grand con-

tentement que nous avons eu a plaisir le bon advis de la promesse que le Grand Seigneur nous en a faite. Et d'autant que c'est bon oeuvre, saint et recommandable generally à tous Princes et entièrement digne de commisération d'assister les Princes affligés, desolés et depouillés de leur estat, comme nous nous y sommes employés de tout notre pouvoir, credit, auctorité et moiens jusques à ce bon et assuré point, Nous avons bien voulu vous faire la praisente en sa faveur pour vous prier, comme nous faisons bien affectueusement, et aiant égard à sa miserable fortune, et espoir qu'il a d'estre de brief, aydant dieu, à la fin et conclusion de ses misères. Et le vouloir ayder et favoriser de vos libéralités accoustumées et autres chausses que jugerez debuoir servir à sa plus prompte expédition et voyage. Luy faisant par là et autres démonstrations d'amitié paroistre la commisération que vous avez de luy. Vous assurant que oultre ce que vous ferez une oeuvre digne de vous, très-agréable à Dieu et à toute la Chrestienté, et à nous en particulier. C'est chose dont nous vous scaurons à jamais bon gré pour l'entier et tres grand desir que nous avons de le secourir et assister jusques à l'entier effect de sa restitution qui sera la plus désirée et agréable nouvelle que nous puissions attendre ainsi que le Seigneur du Ferrier notre Conseiller et ambassadeur près de Vous vous assurera plus amplement; et semblablement le secretaire Berthier que nous prions de croire et leur adjouster sur la mesme foy que feriez a nous mesmes. Sur ce nous prions Dieu, très-chers et

grands amys alliés et confederés, vous avoir en sa sainte et digne garde.

Escript à Bloys le sixieme jour de Janvier 1581.

HENRY.

BRULERT.

(Dell'originale in Filza-Colegio (III) Lettere Re di Francia No. 27)

Extergo — Nos tres-Chers et grands amys alliés et confédérés le Duc et Seigneurie de Venise.

Tres-chers et grands amys alliés confédérés.

Le Roy notre tres-cher Seigneur et fils vous escrit en la faveur et recommandation du Prince de la grande Vallaquie Pierre Demetrio notre tres-cher cousin et bon myle quel s'en va presentement à la porte du Grand Seigneur sous la protection de ceste Couronne avec sauf-conduit que sa Haultesse luy a octroyé à la prière et requisition du Roy notre tres-cher Seigneur et fils pour estre restably en son estat de Vallaquie, le quel a donné charge au secretaire Berthier de l'accompagner au voyage pour de tant plus autoriser son affaire. A quoi nous avons bien voulu adjouster ceste presente pour le tres grand desir que nous avons d'assister le Prince jusques à son entiertablissement pour vous prier comme nous faisons bien affectueusement de tant que vous estes accoustumés à nous gratifier en ce dont nous requerons d'avoir pour bien recommandé en notre faveur celluy Prince, le faisant ressentir de vos liberalités accoustumées et autres choses que jugerez devoir servir à sa plus prompte

expédition et voiage. En quoy oultre que vous ferez oeuvre tres agréable á Dieu et á toute le Chrestienté, ayant commisération de ses misères, à la veille des quelles il est, nous en receverons aussy singulier contentement et plaisir, et vous seaurons à jamais bon gré, pour le recognoister en toute occasion, et à l'endroit de ceux pour lesquels vous nous pourrez requérir. Ainsy que le Seigneur du Ferrier conseiller et Ambassadeur du Roy notre tres cher Seigneur et fils, résidant près de vous, vous assourera plus amplement, et semblablement la secretaire Berthier, que nous vous prions de croire et leur adjouster ce la mesme foy que feriez à Nous mesmes. Et à tant nous prions Dieu, Tres-chers et grands amys, alliés et confederés, vous avoir en sa sainte garde.

Esript à Chenonceau le VI jour de Janvier 1581.

CATERINE

In fine iată și brevul Papei despre care asemenea se face mențiune în esoposițiunea ceremonialului sus-publicat.

Brevul lui Gregorie XIII

Gregoriu XIII recomandă asemenea pe Principele Român Serenissimei Republice și arată că, ajutându-l de a fi pus pe tron, îi va face un lucru foarte plăcut, *gratissimum nobis facies*.

(Bolle et atti, dela curia Romana — Busta N°. 10).

*A tergo.—Dilecto filio Nobili Viro Nicolao Ponti
Venetiarum Duci*

Grigorius Papa XIII

Dilecte fili nobilis vir salutem et apostolicam Benedictionem — Decrevit Princeps Vallachiae se Constantinopolim conferre ad Turcam, ut suam ab eo provinciam ac ditionem recipiat; dicitur enim ille eam se restitutum pollicitus esse. Cum autem per loca Nobilitatis tuae iter facturus sit, gratissimum nobis facies, si eum omnibus in rebus, ut aequum est, Principem Tyranni iniuria eiectum commendatum habueris, eique adiumento fueris, pollicetur hoc insignis humanitas tua. — Datum Romae apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die XIII Januarij MDLXXXI — Pontificatus nostri anno nono.

ANT. BUCCA PADOLIUS

Darea de sémă detaliată a celor țise și petrecute la Venetia în sinul Eccelentisimului Colegiu în ziua de 7 Martie 1581, când fu priimit principele nostru Petru Cercel, se găsește în registrele clasate sub denumirea: *Esposizioni-Principi*.

Câte-va cuvinte asupra acestei părți a arhivelor Venețiane.

Caracterul documentelor conținute în cele 127 mari registre și 179 cartone, ce compun seria *Esposizioni-Principi*, este cu totul diplomatic.

Intr'adevăr ne aflăm aci pe tărîmul ambasadorilor.

Eccellentissimul Colegiu primea pe ambasadori. Aceştia, ajunşi în incinta şedinţelor, espunea motivul ambasadei sau audienţei lor; şi fiind că ei îşi făceau *espunerea* în numele *Principelui* sau Suveranului ce represintău, de aceia registrele arhivelor ce conţinu aceste esposiţiuni pörtă titlul de *Esposizioni-Principi*.

Forma obicinuită a audienţei dată de Eccellentissimul Colegiu se practica în modul următor. Când ambasadorul avea să tracteze despre o afacere, pe care credea prudent se o espună el însuşi, trimetea cu o di înainte pe secretarul său ca să aducă acesta la cunoştiinţa Eccellentissimului Colegiu. Când ambasadorul sosia, secretarul Eccemului Colegiu îl introducea în sala audienţelor şi atunci ambasadorul, după ceremonia reverenţilor obicinuite, lua cuvîntul şi îşi făcea *espunerea* sa. Dogele respunea în termeni în general puşin precişi, conchidënd mai tot-d'auna că Eccellentissimul Colegiu va referi Senatului. Cu modul acesta Republica lăsa tot-d'auna o pörtă deschisă pentru ca ömenii sei politici să aibă timpul de a cugeta mai nainte de a da un răspuns definitiv.

Secretarul de serviciu al Eccellentissimului Colegiu lua note şi redacta atât *espunerea* ambasadorului cât şi răspunsul Dogelui. Aceste redacţiuni se păstrează

astă-zi în arhivele de Stat ale Veneției și formeză ceea-ce numimă *Esposizioni-Principi*.

Când afacerea era de óre-care importanță, Eccellentissimul Colegiu o presinta Senatului și acesta delibera asupra ei, constatându-se decisiunile seale prin votare.

Cât de importante și pline de interes sunt *Esposizioni-Principi*, orî-cine pôte să o înțelégă considerând că aci se găsescú espuse cestiunile diplomatice cele mai delicate și afacerile cele mai serióse ale Principilor diverselor state din lume cu care Republica venețiană era în relațiune.

Iată și resumatul esposițiunii celor ȕise în sinul Eccellentissimului Colegiu de ambasadorul Franciei, de Petru-Cercel, și de secretarul Berthier trimes de Henric III și Caterina pe lângă Principele român ca să 'i pledze cauza înaintea Serenisimeî Republice, precum și respunsul Dogelui.

La 7 Martie 1581

După ce principele Valachiei este introdus în Eccmul Colegiu împreună cu ambasadorul Regelui Cristianisim și secretarul Berthier, ambasadorul ia cuvîntul și presintă scrisorile Regelui și Reginei mume mai sus publicate. După citirea acestor scrisori, ambasadorul ține un discurs care este cel următor ¹⁾.

¹⁾ Partea discursului relativă la istoria principelui nostru o reproducem în întreg traducându-o ad-litteram și păstrându'i chiar forma cu care ambasadorul îmbracă faptele ce narază.

Aș fi dorit să fi putut amina această afacere ce sunt obligat a tracta cu Serenitatea-Voastră (Dogele) și cu Domniile-Văstre prea-ilustre (cel-l'alți membri ai Eccmului Colegiu) pînă Juoia viitoare, pentru că în Evanghelia de mâne, dacă nu mă incel, se vorbesce de casul orbului care are multă analogie cu casul de faciă.

Când discipulii întrebără pe Domnul: „*Quid peccavit hic, aut parentes eius ut coccus nasceretur*, — „ce a păcătuit acesta saū părinții lui ca el să se nască orb. — Christ respunse: „*Neque hic peccavit, neque parentes eius, sed ut mani festentur opera Dei*, “ — nici el nu a păcătuit, nici părinții lui, dar ceea-ce vedeți este ca să se manifeste voința lui D-zeu. — Tot aceea-și se pôte dice de Principele aci present al marelui Valachiei, care ne păcătuiind nici el, nici tatăl său, și nici putend a face vre un rău din cauza fragetel sale etăți, precum Serenitatea vastră va auzi, cu toate acestea aflându-se gonit de pe scaunul său și pribég vine spre a fi ajutat de generositatea și liberalitatea Serenității Văstre.

Acest Principe crestin în etate de dece ani a fost trămis de către tatăl său la Sultanul, unde a fost priimit și ținut la Curtea lui în gradul și cu onorurile cuvenite Eccelenției Sale, care descinde dintr'un lung și continuat neam de Principi; după câți-va ani se întemplă să móră tatăl său, din care causă el fu trămis în insula Rodos. Puțin timp în urmă se întemplă mórtea Sultanului Soliman, și Eccelenția-Sa fu rădicat de acolo și trămis în Caramania, și apoi în Damasc, și în urmă încă în alte locuri mai depărtate, cu cari pribegiri, saū dîcend mai bine transportațiunii, ce se potă considera ca nisce aresturi, se află gonit din statul său ereditar fără vre-o vină a sa; de aceia găsindu-se ast-fel esilat și în o așa mare calamitate, Dumnezeu 'i dete cnragiul de a trece în pământuri

crestine, veni în Transilvania și de acolo în Ungaria și în fine în Polonia, unde a fost priimit cu blândete și mângăcre de către Regele Sigismund ce trăia atunci; dar puțin timp după sosire, se bolnăvi Eccelenția sa de o infirmitate ce 'l ținu în pat mai bine de două ani, și puțin în urmă muri Regele Sigismund cărui succeda Regele stăpinul meu. Principele, din cauza infirmității, nu fu în stare de a începe nici o negociare iar Regele, după puțin timp plecă din Polonia spre a se duce în Franția și a lua în posesiune Regatul său ereditar, precum scie Serenitatea-Voastră. Eccelenția sa merse de aci la curtea Imperatorului Maximilian unde a fost foarte bine văduț, mângăiat și onorat. După ce ședă acolo cât-va timp, se retrase în Franția, pe lângă Maestatea-sea prea-Crestină, unde stete trei ani. Aci Regele, având compasiune pentru atâtea calamități și nenorociri ale unui Principe Crestin, 'l îmbrățișă și făcu totu ce fu posibil de făcut pentru a'l consola, făgăduindu'î mai cu sémă de a interveni pe lângă Sultan spre a'l pune pe tron în Statul său; și într'adevăr Monseniorul de Germani n'ar fi plecat așa de curând, precum făcu, pentru ambasada sa de la Constantinopol, dacă în solitudinea sa, Regele, stăpinul meu, nu 'l-ar fi comandat a se grăbi să tracteze cu Inalta Pörtă această negociare a Eccelenției sale, negociare în care ambasadorul s'a purtat ast-fel în cât a obținut tot ce a putut dori, căci Sultanul a și trimis Eccelenției sale un pasaport, și mai mult încă, o carte de libera-trecere pe care o a maici în mână autentică. După ce-o arătă și ceru a se citi, se constată din această citire că în urma suplicării Regelui Franciei de a pune acest Principe al Valachiei în Statul Principelui tatăl său, Sultanul se mulțumescă ca el să meargă la Inalta Pörtă ceea ce face acum, cu speranța de a ajunge la scopul său; Ambasadorul adaogă că, cu toate acestea

el crede că cu anevoae Eccelenția sa va isbui fără ajutorul și liberalitatea Serenisimii Republice care scie foarte bine ceea ce este de făcut cu Inalta Pörtă în negociaři de asemenea natură.

După aceia ambasadorul, vorbește despre incapacitatea sa ca orator, amintesc discursul lui Demosten *Περί Βασιλέος* în care citim că e foarte dificil ca cine-va să pötă persuadea în cestiunile complicate dacă nu este orator, dar că în cestiunile simple și clare nu este trebuință de discursuri și de persuadare. Acéstă din urmă considerare vine în ajutorul său, de aceea el nu are de cât a se raporta la scrisorile Regelui și Reginei mume precum și la generositatea Serenisimei Republice.

Ambasadorul termină dicând că Regele a făcut tot ce 'i-a fost cu putință în favorul Eccelenției sale *quid non potuit facere, quod non fecerit*, lasă să se înțelégă că și în privința ajutorului în bani Maestatea Sa a fost foarte generos cu Principele, *non solum pro viribus fecit sed supra vires*, și insistând asupra strimtorării finanțiare în care se aște stăpinul său, face pe Eccmul Colegiu să înțelégă că ajutorul bănesc de care Principele are trebuință îl așteptă de la Republică.

Terminând ambasadorul discursul său, dete pas Principei ca să vorbească. Acesta în substanță dize că nu va adăoga nimic asupra calamităților, peregrinațiilor și nenorocirilor sale, avënd Ilustrissimul ambasador al Francei espus în destul amărăciunile sale trecute precum și starea sa de față ; voesce numai a spune că, pe când se afla la hotarele Ungariei, când trecea din Turcia în țerile chrestine, popórele séle, recunoscându'l ca adevératul moștenitor și succesor la Tronul marel Valachi, îl făcură să înțelégă că dacă el va intra în statul său, ei îl voru pune pe tron și 'i vor da totă puterea în mână. O asemenea întreprindere însă ar fi supérat pe sultan

și 'l ar fi pus pôte și în pericol viața, pe de altă parte poporul său, s'ar fi spus și el la multe pericole și această considerațiune mai cu sémă 'l-a făcut să nu îmbrăcișeze o asemenea idee. Avënd tot-d'a-una recurs, în tôte suferințele sale, la bunătatea și maestatea divină, rugând'o ca să 'l ajute și să 'l lumineze, el avu inspirațiunea să se îndrepteze către Regele Prea Crestin de care fu priimit și tractat cu multă umanitate și onóre. Regele 'l-a ajutat atât în cât el speră că și va redobîndi statul său dacă și Serenitatea Sa și acești Eccelentissimi Signori îi voră veni în ajutor:

Dupe aceia, *con accomodata forma di parole eccitò l'animo di tutti a considerar il suo stato degno di compassione*, spuse Principele în urmă cum, și în alte timpuri, Serenissima Republică în multe casuri analóge se arată plină de pietate și liberalitate; și el, în cazul de față, astepta mult fiind că cunoșcea mărimea de inimă și mărimea forțelor acestui splendid Stat; arată că și el este un principe creștin, că acesta o afirmă și mai mult forțe căldurósa recomandațiune a Maestăților lor Cristianisime care, după ce au făcut în favorul său tot ce a fost cu putință, dorescú ca și Serenissima Republică să 'l vină în ajutor; face alusiune la un ajutor bănesc și termină dicënd că el va păstra tot dauna memoria și recunoștința binefacerilor primite.

Secretarul Regelui vorbi în urmă pe scurt și cu multă artă, povestind gloriósele fapte ale Eccelentissimei Republice în case cu totul analóge și mai cu sémă când Statul venețian stabili pe tron pe marii Pontefici și alți însemnați principii, făcënd să se înțelégă fructul munificenței și liberalității sale dând acestor principii mijlócele de a se susține. El arată că aceste esemple nu suntú de o mai mică însemnătate de cât esemplele ce da poporul Roman puind pe tron pe Ptolemeu, și alte

asemenea exemple. Că se oferia Serenissimei Republice ocaziunea de a-și mări gloria sa venind în ajutorul unui Principe Cristianissim atât de mult timp persecutat de sôrtă, atât de mult iubit, ajutat și favorit de Regele, stăpânul seî, și de Regina mună. El asigură că Regele și Regina 'l au însărcinat să spună Serenității sale că, în present, nimic nu pôte să le aducă mai multă plăcere și satisfacțiune de cât auzind că Principele marel Valachii a fost ajutat de munificența acestei Eccellentissimi Republice.

Când toți acești trei sfârșiră unul după altul de a vorbi, Serenissimul Principe (Doge) dîse că cu multă mihnire auzi de suferințele și nenorocirea Principelui valac. După ce dîse câte-va cuvinte de curtenie la adresa Principelui conchide că, de și nu pôte da nici un răspuns pînă ce cei lalți signori ai Colegiului nu voru delibera asupra propunerii făcute, el espune de la sine marea strimtorare în care se află finanțele Statului, Republica cheltuind în ultimul resbel cu Turcii 14 milioane în aur. Termină dîcînd că Senatul va avisa.

Replică ambasadorul și mulțumi Serenității sale de buna sa voință arătînd speranța în succesul negoțiarii, succes de care Maestațile lor își voru aduce aminte în casurî asemenea saî în casurî mult mai importante.

Terminând eșiră cu toți din Colegiu.

Ai VIII di Marzo 1581

Venne nell'Eccellentissimo Collegio il Magnifico ambasciatore del Re Cristianissimo et seco condusse il Principe di Vallachia et di lor compagnia fu introdotto un segretario, il quale per ordine di Sua Maestà Cristianissima lo ha accompagnato con alcuni altri

gentiluomini della famiglia sua, et dopo i primi riverenti saluti fatti da questi a Sua Serenità et a tutti questi Eccellentissimi Signori, postosi a sedere l'Ambasciatore a banda dritta di Sua Serenità et il Principe a sinistra; il primo che parlasse fu l'Ambasciator del Re, che disse aver alcune lettere di Sua Maestà et della Serenissima Regina Sua madre, le quali egli appressentò et sono queste.

Finito che fu di legger le lettere, soggionse il predetto ambasciatore in questa sostanza.

Vorrei che mi fosse occorso differir questo ufficio che son per fare con la Serenità Vostra et con la Signorie Vostre Illustrissime fino a Giobbia prossima, perchè nell'Evangelio di domani (se io non m'inganno) si recita il caso del cieco, che è molto a proposito di queste. Quando la discipuli dimandarono il Signore: «Quid peccavit hic, aut parentes ejus, ut coecus nasceretur» et che Christo rispose loro: «Neque hic peccavit, neque parentes ejus, sed ut manifesteetur opera Dei.» Il medesimo si può dire del Principe qui presente della Grando Vallachia che non avendo ne egli ne il padre peccato, ne demeritato mai, ne manco potendolo aver fatto per la sua tenera età, come intenderà la Serenità Vostra, nondimeno trovandosi scacciato dal suo seggio et profugo, se ne viene acciocchè sia soccorso et aiutato dalla munificenza et liberalità della Serenità Vostra.

Questo Principe cristiano, in età di X anni, fu mandato dal padre al Gran Signore dove fu raccolto et tenuto alla sua corte in quel agrdo che conveniva tenersi l'Eccellenza Sua cher per lunga et continuata

progenie di Principi descende; alcuni anni dopo avvenne che gli mancasse il padre, per il chè fu mandato nell'isola di Rodi, et successa poco tempo dopo la morte di Sultan Suliman, fu levato di là et mandato in Caramania et da poi in Damasco, et ancora in altre parti più lontane, con le quali perigrinazioni anzi piuttosto trasportazioni, le quali hanno forza di prigionia, si truova scacciato del suo stato ereditario senza alcuna sua colpa, onde trovandosi di così fatta maniera esule et in calamità così grande, Dio gli messe ardire di passar in terra di cristiani capitò in Transilvania et di là in Ongaria et finalmente in Polonia, dove, dal Re Sigismondo che allora viveva, fu benignamente ricevuto et accarezzato, ma poco tempo dopo il suo arrivo si amalò l'Eccellenza Sua d'infermità, che la tenne più di due anni nel letto et poco appresso morì il Re Sigismondo al quale essendo successo il Re mio Signore, questo per l'infermità non ebbe mai potere di trattar alcuna cosa, et il Re dopo non molto spazio si partì di Polonia, come sa la Serenità Vostra, per andar a prender il possesso dell'ereditario suo Regno di Francia; onde si condusse Sua Eccellenza alla corte di Massimiliano Imperatore dove anco fu benissimo veduto, accarezzato et onorato, et dopo esservi stato certo tempo si ritirò in Francia presso di Sua Maestà Cristianissima dove già sono tre anni che vi è stato sempre. Quivi il Re, compassionando tanta calamità et travagli di un Principe cristiano, l'ha abbracciato et procurato con tutti gli ufficij possibili di consolarlo et promessogli particolarmente di operar col Gran Signore Turco che

Io vogli rimetter in Stato; et in verità non partiva Monsignor di Germini così presto come fece per la sua Ambascieria di Constantinopoli, se non era la sollicitudine et l'efficacia con che il mio Re gli aveva comandato di trattar alla Porta del Gran Signore questo negozio di Sua Eccellenza, nel quale si è così bene diportato esso Ambasciatore che ha tutto ottenuto quello che ha saputo desiderare, perchè il Gran Signore in risposta degli ufficij del Re ha mandato un passaporto anzi un salvo condotto a Sua Eccellenza, che io tengo qui in mano et è l'autentico, il quale dopo mostrò et fece leggere, per il qual viene detto che a supplicazione del Re di Francia, che ha dimandato al Gran Signore che rimetta questo Principe di Vallachia nel stato del Voivoda suo padre, si contenti che vadi alla sua Eccelsa Porta, come fa al presente, con speranza di esserne rimesso, sebbene difficilmente vede di poterlo conseguire senza l'aiuto et liberalità della Serenità Vostra, la quale sa molto bene quello che in così fatti negocij bisogna far a quella Porta. Il caso di Sua Eccellenza è tanto pieno di pietà et di commiserazione, che ben è degno di esser abbracciato dalla Serenità Vostra, oltre la raccomandazione che si contiene nelle lettere del mio Re et della Signora Regina sua madre, che come la Serenità Vostra ha veduto sono tanto efficaci che non saprei che aggionger, non vedendomi ne anco atto a poterlo fare, et in questo mi ricordo di quello che dice Dimostene nell'orazione *Περὶ Βασιλέως* che un uomo che non sia buon oratore è impossibile o almeno molto difficile che possi persuadere, et dice anche che le cose non ben chiare, nelle

qualli vi siano da dire delle ragioni per una et per l'altra parte, vale assai l'orazione, ma nelle chiarissime non vi sia bisogno alcuno di persuadere. Dirò dunque che in questa non sia alcun bisogno di persuadere la Serenità Vostra in questo atto di carità, credendo certo, che essendo ella stata sempre liberale et munificentissima con tutti, vorrà essere ancora con sua Eccellenza Principe Cristiano et degno della pietà della Serenità Vostra et che ella stimerà insieme l'efficace raccomandazione che le fa il mio Re, il quale *quid non poterit facere, quod non fecerit*; et l'assicuro che *non solum pro viribus fecit sed supra vires*, et torno adire et affermare, che Sua Maestà, nell'estrema indigentia in che ella si ritrova, ha fatto *supra vires suas*. Io voglio dirlo alla Serenità Vostra in ogni modo ognuno lo dice, et se il mondo lo sa, posso dirlo ancor io, che a questo tempo importa più al Re, et con più difficoltà ritrova mille scudi, che ad altro tempo non haveria fatto cento mille, et nondimeno ha fatto più di quello che ha potuto per sovegno et aiuto di Sua Eccellenza. Insomma io supplico la Serenità Vostra di aver a cuore non quello che io le ho detto, ma quello che le scrive il Re et la Regina, che niuna altra cosa si persuadeno di udire più grata che aver nuova che la Serenità Vostra habbia abbracciato et usato della sua munificenza et liberalità verso Sua Eccellenza come essa stessa le dirà, et il secretario ancora riferirà, il quale pur hora se ne viene dalla viva voce delle Maestà Loro mandato, per accompagnar questo Principe che io non posso dir se non quello che si contiene nelle lettere delle lor Maestà scritte in conformità

di quelle che manda alla Seronità Vostra. — Et con questo ponendo fine l'Ambasciatore al suo ragionamento diede luogo al Principe che parlasse. Il quale in sostanza disse, che non voleva replicar alcuna cosa delle sue calamità, peregrinazioni et disavventure, havendol'Illustrissimo Ambasciator di Francia (che così disse) recitato abbondantemente li disagi passati, et il suo stato presente, ma voleva ben dire che, mentre che si trovò alli confini dell'Ongaria quando passò in Cristianità, li Vallachi suoi popoli riconoscendolo per vero erede et successore della Grande Vallachia gli fecero intendere, che se gli voleva entrar in stato, andasse o accompagnato o solo, che gli avessero messo in mano ogni cosa; ma conoscendo che l'abbracciar questa intrapresa saria stato con gran pericolo della vita sua et con troppo ingiuria del Gran Signore, se ne haveva voluto astenere, ma principalmente anco per il pericolo che poteva correr alli suoi populi quando avessero messo ad effetto una tal risoluzione. Ma ricorrendo sempre in questi suoi travagli alla Maestà di Dio, pregandolo che l'aiutasse et lo illuminasse con la sua grazia, gli messe in cuore che dovesse andar verso il Re di Francia, al quale pervenuto fu da Sua Maestà Cristianissima ricevuto et con molta umanità et onore trattato, favorito et aiutato; intanto che sperava (siccome avea detto l'ambasciatore) di poter esser rimesso nel suo stato quando anco dalla liberalità di Sua Serenità et di questi signori Eccellentissimi fosse soccorso di qualche aiuto, però, con accomodata forma di parole, eccitò l'animo di tutti a considerare il suo stato degno di compas-

sione, et che se questa Republica per il tempo passato avea in tanti altri et simili et differenti casi dato esempi della sua pietà et liberalità, in questo suo si poteva prometter molto, perchè conosceva la grandezza dell'animo et delle forze di questo Serenissimo dominio, et che egli era pur Principe cristianissimo, et lo affidava anco la caldissima raccomandazione delle Maestà Loro le quali, avendo fatto tutto quello che avevano potuto con tutto l'affetto del cuore, desideravano anco, per mezzo della stretta amicizia che tengono con questa Serenissima Republica, che da lei fosse aiutato, come ne la supplicava, promettendo non pure di restituire quello che da Sua Serenità gli fusse prestato (et fusse quanto lo piacesse) ma con ogni maniera de ufficio et segnalata dimonstrazione farsi conoscer memore et grato del beneficio ricevuto.

In questa sostantia parlò breve et molto accomodatamente il secretario del Re, raccontando la gloria degli alti di munificenza di questa Eccellentissima Republica in casi appunto simili, et principalmente quando in altri tempi ella ha rimesso in stato li Sommi Pontefici et altri Principi Grandi, et moderatamente procurato di rimetterne altri che ne erano discacciati facendoli insieme sentire il frutto della munificenza et liberalità sua, con darli particolar assegnamento di provisione per sostentarsi come si sa. Che questi esempi suoi non erano punto minori di quelli del Popolo Romano, che rimesse nel regno Tolomeo, di Sisto IV° Pontefice, che pur rimesse la regina di Bossina, li Despoti d'Epiro oggi detto Albania, et altri, et dei Gaietani che vi remessero il Re

Vladislao Baleologo. Che era offerta occasione a questa Serenissima Republica di aggrandir questa gloria sua con aiutare un Principe Cristianissimo così lungamente battuto da mala fortuna, et tanto ben amato, aiutato et favorito dal Re suo Signore, il quale con grandissimo affetto ne la prega come fa anco la Serenissima Regina sua madre, dall'una et l'altro delli quali, affermò egli, essergli stato detto per riferirlo a Sua Serenità che niuna cosa conoscono poter loro avvenire al presente di maggior contento et soddisfazione che intendere che il Principe della Gran Vallachia sia stato liberalmente aiutato della munificenza di questa Eccellentissima Republica, alla quale oltre la restituzione et gratitudine che sempre sarà per averle questo Principe, le Loro Maestà si teniranno a ricompensarla in simile et ogni altra occasione.

Quando tutti questi tre ebbero posto fine uno dopo l'altro di parlare, disse il Serenissimo Principe che con molto dispiacer d'animo aveva inteso li travagli et infortunio di questo Principe, così per la compassione che meritamente si doveva aver di così fatti accidenti occorsi ad un Principe Cristiano et di sangue et di virtù nobilissimo, come per l'amore che vedeva essergli portato dalla corona di Francia, con la quale questa Republica si sentiva così strettamente congiunta d'amicizia et che sebbene questi Signori haveriano, secondo l'uso di questo governo, ragionato et deliberato sopra la proposta fatta nondimeno voleva dire come da se, che per tutte le cause sopradette il suo dispiacere veniva a farsi maggiore perchè

vedeva che questa dimanda gli era fatta in tempo tanto incomodo per la strettezza grande in che si trouva la Republica di denari, trovandosi aver spesi nell'ultima guerra col Sig. Turco 14 milioni d'oro, che per esser nella maggior parte stati tolti ad imprestito, ora non si attendeva ad altro nella Cecca che a trovar modo di restituirli, ondè non discerneva quello che si potesse far in questo caso, pur come haveva detto prima, li signori Savii ne averiano ragionato.

Replicò l'Ambasciatore et prese occasione di ringraziar Sua Serenità della buona volontà, mostrando di non diffidar della grazia dimandata, et replicatamente afirmando che come dalle loro Maestà era sommamente desiderato questo favore cosi prometteva per nome loro che sariano prontissime sembre di ricompensarlo in simile et molto maggiore occasione, et con aver presentato alcuni memoriali a nome dell'Illus^{mo} et Rev^{mo} Cardinale da Este si licenziò in compagnia degli altri.

BARTH-eus FRANCISCUS SECRETARIUS.

(Esposizioni degli ambasciatori 1578 — 1581 — carte 203—207
R. Archivio Generale di Venezia.)

Cititorul nostru, care asistă la recepțiunea făcută în Venetia lui Petru Cercel în ziua de 7 Martie 1581 și ascultă discursurile pronunțate cu această ocaziune, nu va fi pôte nemulțumit să cunoscă mai de aproape magnifica și celebra incintă unde principele român fu primit de Dogele, asistat de întregul Eccelentissim Colegiu.

Cu atât mai mult sperăm că va fi mulțumit cu cât această incintă se păstrează pînă astăzi în aceeași stare în care ea se afla în secolul al XVI, și călătorul român, mergînd în Veneția, va putea vedea astăzi locul unde se aședă în anul 1581 un principe al nostru român în mijlocul Signoriei venețiane și de unde pronunță un discurs în limba italiană.

Sala Palatului Dogelor, în care se făcea recepțiunile de suverani și principii, ce treceau prin Veneția, și în care erau primiți în audiență ambasadorii ce reprezentau pe lângă Republică guvernele streine, se numește: *La Salla del Collegio*.

O artă magistrală a împodobit zidurile și pereții săi.

Privirea este încântată de frumuseța, severă și splendidă în același timp, a decorurilor sale.

Doi din pictorii cei mai celebri ai școlii venețiane, Paolo Veronese și Iacobo Robusto și Tintoretto, au descris, cu caldele lor penele în nemuritoare tabeluri, victoriile și înțelepciunea Republicei.

Priviți d'asupra fotoliului ducal. Aveți înaintea una din operele cele mai însemnate ale lui Paolo Veronese.

Acel bătrân ingenuchiat este Dogele Sebastiano Venier; el aduce mulțumiri lui Dumnezeu pentru victoria ilustră ce Republica a câștigat asupra Turcilor. Veneția și S-ta Justină, care fu patrona acelei zile triumfătoare, apar într-o frumusețe ideală.

Pe peretele opus ferestrelor ce privesce curtea Palatului, Jacobo Robusto a aruncat robuste sale tinte ca să reproducă fisionomiile espresive și severe ale eroilor și înțelepților Republicii. Ici este Serenissimul Nicolo da Ponte; colo, Proveditorul Andrea Gritti; mai departe, Dogele Aloisi Mocenico, mai sus este Madona glorioasă încongiurată de îngeri, înaintea căria se prosternă cu recunoscință înțelepții Statului Venețian.

Nimic mai admirabil de cât plafonul acestei săli.

Este întreg de Paolo Veronese.

Vedeți Veneția! Justiția îi presintă spada; Pacea, o ramură de măslin. În mijloc se înalță Credința; la piciorle sale un sacrificiu ce i se ridică de către Republică și drept inscripțiune ici: *Nunquam derebicta*, mai departe: *Reipublicae fundamentum*.

În fine, ca să nu prelungesc prea mult descripțiunea, priviți acel tabel unde pictorul a voit să facă alusiune la dominațiunea Veneției asupra mărilor cu acéstă legendă: *Robur Imperii*. E Neptun împreună cu Marte, acoperiți de grele armaturi și de strălucite conquili.

Un *chiaro-oscuro* savant pune admirabil în relief aceste admirabile picturi și o *frisă*, plină de eleganță, plimbându-se în tot giurul sălei, le încadrăză cu o artă inimitabilă.

În acéstă magnifică incintă fu priimit Principele nostru român în ziua de 7 Martie 1581.

Pentru a sosi aci, el se sui, însoțit de ambasadorul Franciei, de secretarul Berthier și alți nobili venețiani, pe lărgile trepte de marmură ale scării esteriore a palatului ducal (*Scala dei Giganti*), admirabilă operă a lui Sansovino, trecu, printr'un maestos portic, ca să ajungă la splendida scară interioară a palatului (*scala aurea*) care 'l conduse în eleganta sală ȕisă a *celor patru porți* și de aci, pătrunȕend în *anti-salla del Collegio* de unde, dupē ce mai ântēiū aruncă, nu ne îndoimū, o privire de admiraȕiune asupra capo-d'operei lui Paolo Veronese : *Raptul Europei de cãtre Jupiter*, fu în fine întrodus în splendida sală ce descrierămū unde îl astepta Dogele împreună cu cei lalți membri ai Eccelentissimului Colegiu și unde se petrecură lucrurile ce cititorii nostri cunoscū.

Dar să ne întorcemū acum la documentele nôstre.

Douē ȕile în urma recepȕiunii lui Petru Cercel în Eccelentissimul Colegiu, adicã la 9 Martie 1581, vedemū pe nunȕiul Papal mergēnd și el în Colegiu ca să intervină în afacerea Principelui nostru.

MDLXXXI, IX Martie.

Venit în Eccelentissimul Colegiu, Nunȕiul Papal presintă Brevul Sanctitãȕii sale în favōrea Principelui valac.

Dupē ce se citi brevul Papei, el adăogă cã n'are mult de ȕis Serenitãȕii sale în afacerea de faȕiã fiind ea acum fōrte

bine cunoscută. Spuse ca ambasadorul Francei a venit zilele acestea la dînsul a casă pentru această negoțiere; că Sanctitatea Sa 'l a ordonat ca să se presinte cu brevul seî în Colegiu, că a audît pe ambasador că principele cantă o galeră ca să trecă marea; că în privința banilor el nu voesce să condescindă la nici un particular și termină dîcînd că orî ce va face Serenissima Republică către Principele valac va fi peste măsuri plăcut Sanctității Sale, *sarà sopra modo grato alla Santità Sua.*

MDLXXXI a IX de marzo.

Venuto rell'Eccellentissimo Collegio Monsig. Nuntio del Pontifice, presentò questo Breve della Sua Santità in raccomandatione del Principe di Valacchia, et finito di leggersi soggiunse sua Signoria che non vedeva bisogno di usarsi molte parole per persuadere Sua Serenità di haver per raccomandato et favorire il predetto principe in questa sua andata a Constantinopoli, essendo il caso suo molto degno di commiseratione, et della solita pietà di questa Eccelentissima Republica, che l'Ambasciator di Francia era stato questi giorni à casa sua, perche a nome di Sua Santità venisse a far questo ufficio, non sapendo però, che oltra l'ordine della sua beatitudine di parlarne a Sua Serenità trovesse questo breve, et tenisse commissione di presentarlo, et che si offerì di venir l'istessa mattina che vi veniva l'Ambasciator, et ne mandò a dimandare l'audientia, ma essendogli stato risposo che haveria bastato che venisse hoggi haveva differito fino ad hora a far l'ufficio; et perche non era informato se non

di questo in generale se bene haveva inteso } dall' Ambasciator di Francia, che il Principe ricercava una galea per il passaggio, et comodità di dinari egli non voleva condescendere a particolare nissimo, ma si riportava a quello, che l'uno et l'altro haveva già seposto, et ricercatane Sua Serenità affermando però, che quanto questa Republica farà verso il predetto Principe sarà sopra modo grato alla Santità Sua.

A tutte queste parole rispose il Serenissimo Principe molto gratamente et con grave maniera, promittendo di fare quello che si potesse et fosse conveniente.

(Esposizioni Roma-Collegio-Reg. 3. 1580-83)

Tot în ziua de 9 Martie afacerea trece în discuțiunea senatului a căria decisiune este conținută în următoarea piesă:

MDLXXXI, IX Martie, în Senat.

Având în vedere scrisorile Regelui Cristianissim și Serenissimei Regină, espunerea ambadorului Maestății lor și a Secretariului Berthier, Brevul Papei și intervențiunea Nunțiuului său, Senatul decide de a se pune la dispozițiunea Principelui valach o galea ca să 'l conducă pînă la Ragusi ordonându-se Sopra-Comitelui de a 'i face toate cheltuelile și a 'i presinta afară de aceste o mie de talere.

Au votat *pentru* 159, *contra* 14 și s'au abținut 16.

1581 a XI di Marzo, In Pregadi.

Dalle lettere del Re Christianissimo et della Serenissima Regina sua madre, dall'espositione dell'amba-

sciatore qui residente delle loro Maestà et del loro segreta Bertier mandato per accompagnar il principe di Vallachia, et insieme dal Breve del Papa et dall'ufficio del suo Nuncio hora lette a questo consiglio si a inteso di quanto e ricercata la Signoria nostra a favore del predetto Principe di Vallachia che se ne va a Constantinopoli però

L'anderà parte che in gratificatione della Beatitudine Sua et delle predette Maestà Christianissime sia il predetto Principe di Valachia accomodato di una galea per il suo passaggio fino a Ragusi con ordine al Sopracomite che gli faci le spese, et oltre a cio sia presentato in nome della Republica di mille taleri et cosi queste come le spese siano pagati di denari della Signoria nostra.

159

14

16

Adi XI di marzo 1581

In Collegio existente in Senato

20

2

0

(Senato Deliberazioni — *secreti*, flza 52 — (1581)

Senatul, în urma decisiunii ce a luat în favorul principelui Valac, resumă cele petrecute în următorea piesă pe care o trimese ambasadorului venețian în Franca cu ordinul de a aduce tôte acestea la consciența Maestăților regale Francese și Reginei mume.

1581 a XI di Marzo. In Pregadi.

All' Ambasciator in Franza

La settimana passata venne in questa città il Principe di Vallachia, et ci mandò le lettere vostre conle quali per ordine della Serenissima Regina madre del Re lo havete accompagnato. A VII di questo si presentò a noi, et dall' ambasciator del Re qui residente che venne secco ci furono date le lettere delle Maestà loro, et fatto ufficio in conformità, al quale fu soggiunto dal predetto Principe, et dal segretario Bertier che lo accompagna, quanto nell'occlusa esposizione di tutti loro vederete. Noi per gratificar principalmente le loro Maestà, et per mostrar la buona volontà che tenemo verso ogni Principe Christiano come questo havemo deliberato col Senato (col quale vi scrivemo le presenti) di accompagnarlo di passaggio fino a Ragusi et di presentarlo, come nella qui inserta copia della parte si lege. Però andato alle loro Maestà darete loro avviso del ricever delle sue lettere, alle quali per non dar loro tedio non facemo altra risposta riportandoci all' ufficio che farete voi, che sarà di laudar li prudenti officij del Magnifico Ambasciator Ferriero et del segretario Bertier, et dell'haver gratamente ricevuto, honorato et favorito nel modo che havemo detto il predetto Principe di Vallachia; confirmando alle loro Maestà il nostro buon animo et l'osservanza che portamo a quella Christianissima Corona.

Per avviso vostro il Papa ne ha scritto un breve in questo stesso proposito, et il Nuntio suo ne ha fatto anco ufficio a bocca. Noi già prima disposti per li uf-

ficii delle loro Maestà a far quanto havemo detto, havemo risposto al Nuntio con parole grate et generali, et cosi fatto dire alla Santità Sua; et di tutto vi mandemo copia per vostra compita informatione.

159

14

16

(Senato Deliberazioni *secrete* filza No. 52; inesta al decreto 1581, 11 marzo)

Principele Român ajuns la Ragusi trimite Dogelui o epistolă de mulțumire, pe care am găsit-o în archiva Colegiului. *Lettere autografe Moldavia. Valachia . . . filza No. 12, carta No. 148.*

Ragusi VIII Aprilie 1581

Principele nostru exprimă mulțumirile sale Serinității Sèle Dogelui, arată că gentilomal venețian Sopra-comitele Benedetto Giuliano, care-l-a insoțit din partea Republicei, s'a purtat cu densus și cu familia sa, întrebuințând totă curtesia și toate onorile cuvenite; recomandă pe disul gentilom la atențiunea și grațiile Serenității Sèle; rogă în fine pe D-zeu ca să 'i ofere ocasiunea de a se plăti în parte de atâtea îndatoriri și urază prosperitate Serenității Sèle și Statului Venețian.

Serinissimo Principe

Essendo grazia d'Iddio giunto a salvamento in questa città di Ragusi, mi e parso debito mio avvisar a Vostra Serenità et confirmarli che io non desidero cosa maggiormente che occasione di poterli con tutto l'effetto

del core dimostrar la prontezza del animo mio non solo di servir Vostra Serenità ma ad ogni particolar gentiluomo Venetiano et particolarmente verso al signor Sopra Comite Benedetto Giuliano, dal quale ho ricevuto et così tutta la mia famiglia tante cortesie et honore che mi sforzano supplicar a Vostra Serenità volerlo tener in numero de' quelli che desiderano con effetti del core di compire li comandamenti della Serenità Vostra, come detto signore Sopra Comite ha fatto verso di me in questo viaggio con tutta dimostrazione di amorevolezza et possibile diligentia et trovandomi io tanto obligato et non potendo mostrare il mio core presentemente con altri effetti salvo dopo haverli reso gratie immortali, la supplico pure de gratificarmi con quelle benigne et humane gratie che Vostra Serenità mostrerà verso detto Signore Sopra Comite Giuliano, le quali li daranno a conoscere che ogni favore et cortesia che ho ricevuto da lui sono state in consideratione della Serenità Vostra, et io in questo riceverò grandissimo contento di sentire l'avanzamento d'esso Signor Giuliano et ad ogni particolar gentilhomo Venetiano; et con questo per havermi forse troppo avanzato non mi stenderò più altro, salvo di supplicar la Serenità Vostra quanto meglio so et posso che mi vogli favorire di suoi comandamenti e di me et di quello che alla divina clementia piacerà appartirmi, li piaccia a disponersi come del suo proprio et questo è il più gran favore che io da qui innanzi desidero da quella Serenissima Republica.

Et così priego Iddio di darmi l'occasione per potermene sciogliere in parte di tanti obblighi ch'io li

porto, si come con effetto del core prego il nostro Salvatore, per lunga vita di Vostra Serenità con ogni prospera conservatione di quel Serenissimo Dominio.

Da Ragusi, alli VIII d'aprile 1581.

Di vostra Serenità

Humilissimo et obligatiss. servitore

Il Principe della Gran Valachia

Petrus

(Archio. Gen. Veneto - Lettere antog... Moldavia, Valachia ... Collegio
filza No. 12, carta No. 148.)

Tot în luna lui Aprilie, la 27, vedemă că ambasadorul Francei vine în Colegiu cu o scrisore de mulțumire din partea Regelui Francei pentru ce Republica a făcut în favorul Principelui român.

1581, 27 Aprilie.

Venit în Eccellentissimul Colegiu, în care se află și Eccellentissimii Signori, Capii Illustrissimului Consiliu de X magnificul ambasador al Regelui Cristianissim prezintă scrisorea Maestății sale, care fu citită, arată că demonstrațiunile și curtesile usate către principele marelui Valachii le consideră ca un efect al magnanimității Serenității sale și ca o probă de afecțiunea ce are pentru Regele, și termină exprimând mulțumirile stăpânului său. . . . .

După aceea ambasadorul vorbesce, tot în aceea ședință, de o altă afacere ce nu privesce pe principele român.

1581, 27 Aprile.

Venuto nell'Eccellentissimo Collegio, nel qual si ritrovavano li Eccellentissimi Sig^l Capi dell'illus^{mo} Consiglio di X, il Magnifico ambasciatore del Re Christianissimo parlò in questa sustantia.

Serenissimo Principe, illustrissimi et Eccellentissimi Signori. Ho commissione dal mio Re di far dei officij con la Serenità Vostra, et prima le darò questa lettera di sua Maestà, la qual fu letta, et esso poi saggionse. Io non ho che dir altro se non che sebbene le dimostrazioni et cortesie usate da Vostra Serenità al Principe della Gran Vallachia sono effetti della bontà et benignità di Vostra Serenità non di manco si conoscono anche procieder dalla affettione che Ella porta alla corona de Franza, essendo raccomandato questo Principe dal Re mio Signore con tanto affeto, et però con gran ragione il Re ne ringrazia Vostra Serenità et se li offerisce con quel animo che ha di farle semble servizio, ...

Eatã și epistola Regelui Franciei.

Carissimi et grandi amici collegati et confederati : Il sig^r du Ferrier nostro consigliere nel nostro consiglio secreto, et ambasciatore appresso di Voi, ne ha fatto intendere, come ancora non ha dimenticato di fare il medesimo il Principe dela gran Vallachia gli favori et le liberalità le quali voi avete usate verso il detto Principe alla Nostra preghiera et recomandazione: Delle quali ve ne abbiamo ben voluto ringrazi-

are per la presente : E ancora che tal opera sia degna della Vostra usanza, memorabile carità e prudenza niente di meno noi l'attribuimmo all'affezione che ci portate et ne tegniremo perpetua memoria. Et a noi sarà di gran contenteza di rendervene il contracambio quando l'occasione se ne presenterà: Così come vi dirà piu a lungo Nostro detto ambasciatore, al quale ci rimetiamo : Et con questo preghiamo Iddio, carissimi et grandi amici collegati et confederati, che mantenga et aumenti Vostra republica in perpetua felicità.

Scrita in Parigi alli 2 di Aprile 1581.

Henryco

(Esposizioni degli ambasciatori 1578—1581 carte 186—200) A. Arch. generale di Venezia.

Urmând cercetarea documentelor relative la Petru Cercel n'am mai găsit urmele principelui nostru de cât în anul 1583, 13 Octombrie.

Cercetând în Registrul Esposizioni. — Principi 1580 pină la 1583 am dat la pag. 167 peste următorea piesă:

MDLXXXIII la XIII Octombrie.

Venit în Eccelentissimul Colegiu, ambasadorul Regelui Cristianissim arată Serenității sale că a sosit un gentiluom al Principelui marel Valachi, trimes de acesta către Maestatea sa Regele, stăpânul său, ca să mulțumescă Maestății sale de semnalatul servitiu ce 'i a adus ajutându'l, prin marea sa autoritate, a 'și recăștiga Statul; rógă pe Serenitatea Sa ca să asculte pe đisul gentiluom care 'i aduce scrisorele sale de creanță, *che le porta sue lettere di credenta*(1).

(1) Cu tóte silințele și cercetările mele nu 'mă a fost cu putință să dau peste aceste scrisori.

Introdus în Eccelentissimul Colegiu și prezentând scrisorile credențiale, *appresentate le lettere credenciali*, trimesul lui Petru Cercel arată că el a fost trimes de Principele marelui Valahiei către Regele Cristianissim (1) ca să 'i aducă mulțumiri pentru că, prin autoritatea sa, el a fost reinstalat pe tronul tatălui său, că stăpânul său nu recunoște protecțiunea ce i s'a acordat de cât ca provenind de la Maestatea sa, refugiul Principilor măhniți, și fiind că în trecerea sa pe aici a primit multe favoruri și curtesii, mi a comandat ca să mă presint în numele său, înaintea Signoriei Vostre și să aret că păstrează memoria favorurilor și curtesielor priimate și că va fi tot dauna gata a pune în serviciul Republicei viața și statul său.

Dogele răspunde mulțumind Serenissimului Principe și exprimând bucuria sa și a acestor Eccelentissimi Signori că, prin mijlocirea Regelui Cristianissim, Serenitatea Sa a isbutit a se reinstala în Statul său. Ofertele făcute în numele Principelui sunt ascultate și priimate cu plăcere, precum și Dogele se oferă, pentru ori-ce ajutor și favoare, în serviciul său.

Serenitatea Sa își aduce aminte de Principele Valahiei vedându'l în Eccelentissimul Colegiu când a trecut în această cetate ca să meargă la Constantinople, dorește ca Țitul gentiluom întorcându-se către stăpânul său să 'i aducă aminte de toate cele Țise pentru a le referi și a 'l asigura de afecțiunea ce are pentru dînsul acest Stat.

MDLXXXIII a XIII di Ottobre.

L'Ambasciatore di Francia appresenta un gentiluomo del Principe di Vallachia, mandato per far ufficio di complimento; poi ringrazia delli avvisi fatteli

(1) În arhivele Francei din această epocă trebuie să existe urme de trecerea ambasadorului lui Petru Cercel la curtea Regelui Cristianissim

comunicare circa la presa delle galee di Malta; et in fine si estende lungamente in dissuadere la lega proposta dal Pontefice col Re di Spagna.

Venuto nell' Ecc-mo Collegio l' Ambasciatore del Re Cristianissimo, parlò in questa sostanza:

Serenissimo Principe. Illus-mi Signori. E' gionto qui un gentiluomo del Principe della Gran Vallaca, mandato da lui verso la Maestà del Re mio Signore, per ringraziare Sua Maestà del segnalato et inaspettato beneficio ricevuto col mezzo della sua grande autorità dal Gran Signore, di aver recuperato il suo Stato, del quale fu il suo padre spogliato già molto tempo, et avendo Sua Eccellenza ottenuto questa grazia in conseguenza della grazia et grandezza di Sua Maestà, mi scrive con sue lettere de XXIII di Agosto, di non voler riconoscere al mondo in alcun altro tempo altro protettore, ne benefattore che la Maestà Sua, et che insieme preghi la Serenità Vostra che si degni di ascoltare detto gentiluomo, che *le porta sue lettere di credenza*. Però Vostra Serenità si contenterà di farlo chiamare, perchè la farà intendere quanto il detto Principe gli ha commesso.

Introdotta dunque nell' Ecc-mo Collegio et fatto sedere sopra gli Ecc-mi Signori Savii di Terraferma, apresentate le lettere credenziali disse poi:

Serenissimo Principe. Eccellentissimi Signori. L' Eccellentissimo Principe della grande Vallachia mi manda verso il Re Cristianissimo perchè in nome suo io renda alla Maestà Sua quelle grazie che si convengono per un tanto favore et grazia, chè con il mezzo dell' auto-

rità sua, ha ottenuto appreso il Gran Signore, di essere restituito nel suo Stato paterno, del quale si ritrovava già tanto tempo privato, et mi ha comandato di più di farle intendere che come riconosce questo felice successo da Sua Maestà, così anco è risoluto di non voler riconoscere la sua protezione da altri chè da lei, la quale come rifugio di Principi afflitti, è solita sempre, come hanno fatto tuti li suoi antecessori, di aiutarli et soccorrerli nelli loro bisogni, et perchè Sua Eccellenza nell'andare alla Porta dell'Altezza del Gran Signore quando partì di Francia passò per questa città dove ricevè molti favori et cortesie, mi ha comandato che in nome suo visiti la Vostra Signoria Serenissima, et mi rallegrai seco di questo suo felice successo. Sapendo che Vostra Serenità ne sentirà molta consolazione, et le dica di più, che essendo ricordevole delle cortesie et favori ricevute da lei nel suo passaggio per quà, sarà sempre pronto di mettere la vita et lo Stato et quanto sarà in poter suo per servizio di questa Serenissima Republica in tutte le sue magnanime et degne imprese; Stando tratanto Sua Eccellenza con molto desiderio di haver occasione di poter far conoscere la sua buona volontà a Vostra Serenità et a tutti questi Illus-mi Signori.

Il Serenissimo Principe disse che ringraziava il Sereno Principe dell'ufficio che aveva voluto fare con questo stado per la restituzione che col mezzo del favore del Re Cristianissimo aveva ottenuta del suo Stato, della quale Sua Serenità et questi Eccellentissimi Signori sentivano molta consolazione et se ne rallegravano con Sua Eccellenza con ogni maggior affetto.

Che l'offerte fatte a nome suo erano state gratamente intese et si accettavano volentieri come all'incontro Sua Serenità si offeriva per ogni comodo et favore in suo servizio. Che Sua Serenità si ricordava del Principe, avendolo veduto nell'Ecc-mo Collegio quando passò per questa città per andare a Constantinopoli, che desiderava che il detto gentiluomo si ricordasse, ritornato che fosse al Principe, di riferire tutto quello che li aveva detto del consenso delle sue prosperità et dell'affettione che gli portava questo Rtato; il qual gentiluomo senza altra replica si licenziò et l'Ambasciatore soggiunse...

Aci se termină documentele inedite relative la Petru Cercel ce am descoperit în arhivele Veneției.

Eram decis, cu ocaziunea publicării acestor documente, să întreprind a serie întreaga biografie a acestui principe a căria carieră fu plină de atâtea aventuri și espusă la atâtea peripeții.

Luând însă cunoștință că un june eminent, D. Tocilescu, înzestrat de un mare zel și de o aptitudine specială pentru studiile istorice, se ocupă de mai mulți ani cu biografia fratelui lui Mihailu Vitezul și că este în ajunul de-a publica opera sa, cred că n'am alt mai bine de făcut de cât a aștepta această publicațiune pentru a o aprea după meritele sale și a profita de dînsa împreună cu tot publicul literat.

Doă cuvinte încă ca conclusiune generală și termin.

Importanța documentelor de mai sus, necunoscute

de nimeni pînă acum, în punctul de vedere propriu dis istoric ori cine o înțelege și o poate aprea.

Afară de acestea însă nu este oare în drept istoricul critic și omul politic să traga dintr'însele și o altă consecință?

Aceste documente nu ne autorisă ele oare a susține că, chiar în acea perioadă de slăbiciune a Statului român, în acea perioadă de decădere politică și morală a boerilor Terii, cari numai conservase altă vigore de cât aceea de a merge însăși la Constantinopoli să ceară de la Sultan pe Domnitorii lor, Domnitori pe care Padișahul putea să 'i goniască de pe tron, supuindu-se numai caprițioselor impulsuri ale bunului său plac, nu ne autorisă, dic, aceste documente a susține că principii nostri chiar atunci erau considerați în Occident ca făcând parte din familia suveranilor Europei?

Regele Franței și Regina-mamă numesc în epistolele lor pe Petru Cercel, *notre très-cher cousin et bon amy*, epitete ce nu.'și dau de cât suveranii între dînșii; guvernul Franței, guvernul Pontifical, guvernul Republicei venețiane considera pe principele nostru ca pe un *pretendent*, dând acestei denumiri totă accepțiunea occidentală a cuvîntului; aceste guverne, tractându'l, susținându'l și onorându'l ca pe un *pretendent*, îl considera ca un membru din familia Suveranilor pe care 'l ajută, împinși fiind de acel sentiment nedefi-

nit dar intim de legături ce unesc între dinși diverși membri ai aceleași familii.

Documentele noastre ne arată cum pretendentul, restabilit pe tron, trimete un ambasador estraordinar către Regele Francei și către Eccelentissimul Colegiu pentru a aduce într'un mod oficial la cunoștința guvernelor ce 'l au ajutat faptul restaurațiunii sele.

Ultimul document dice:

Introdotta (trămisul lui Petru Cercele) nell'Eccelentissimo Collegio et *appresentate le lettere credentiali*, disse poi....

Ambasadorul dar estraordinar al lui Petru Cercele presintă din partea Suveranului seü scrisori de creanță direct adresate către Suveranul Statului venețian.

Nu suntem 6re în drept, în urma unor asemenea documente, a termina prin conclusiunea că, chiar în cea mai tristă perioadă a istoriei noastre naționale, principii nostri n'au perdit nici o dată cu totul esercițiul complet al principalelor atribuțiuni ale suveranității?